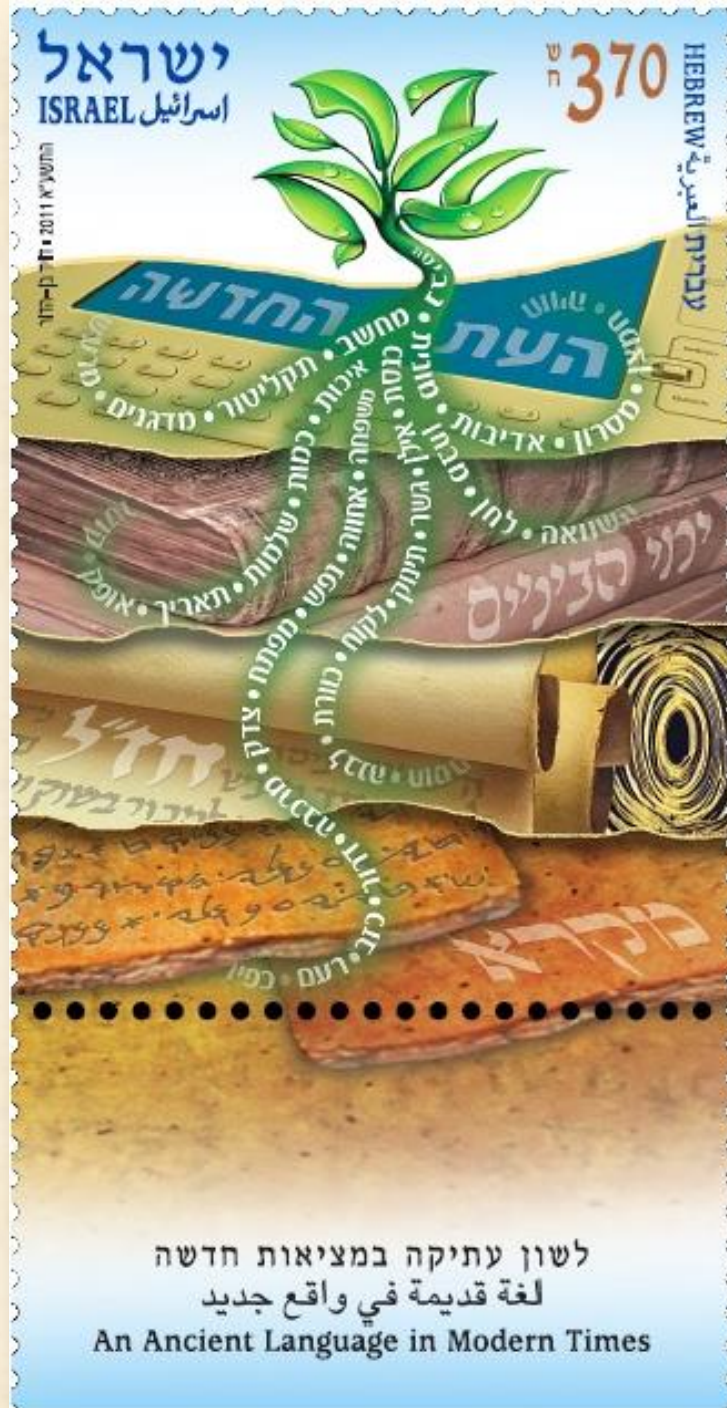

העברית

בול

האקדמיה ללשון העברית

הנפקת הבול

ממשלת ישראל החליטה
על הנפקת בול לציון
ייחודה של הלשון
העברית ומעמדה.

החלטת הממשלה

כ"ז בטבת תש"ע

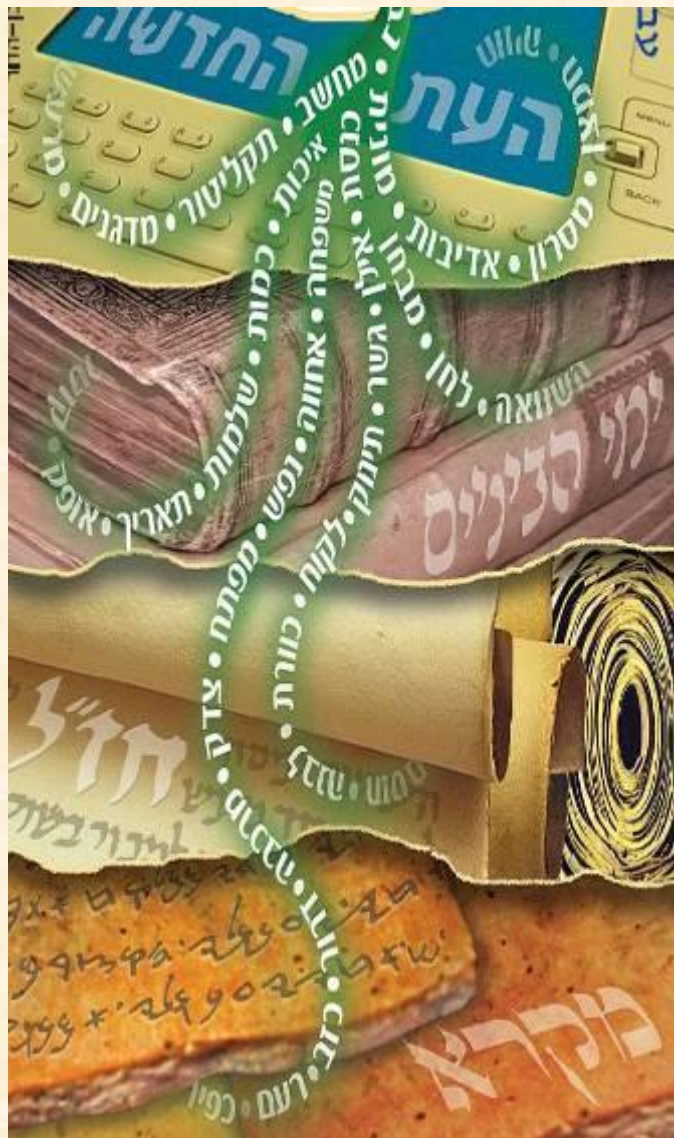
3 בינואר 2010

ייחודה של העברית

- השפה העברית היא **שפה עתיקה** שהתפתחה במשך אלפי שנים ונשמרה כשפת תרבות לאורך כל אותן השנים.
- בדורות האחרונים – בדרך שאין לה אח ורע – חזרה העברית ונהייתה **שפה חיה** המשמשת בכל הנסיבות גם בדיבור וגם בכתב.

ייחודה של העברית

- העברית שלנו יונקת מכל רובדי הלשון הקודמים לה, ומתחדשת ללא הרף.

- עיקר חידושה בא מתוך עצמה: מילים עתיקות מקבלות משמעות חדשה, מילים חדשות נוצרות בכלי היצירה של העברית העתיקה – שורשים ומשקלים וסיומות.

- בד בבד היא מתעשרת ממגעה עם לשונות אחרות, כפי שהיה בכל הדורות הקודמים.

ערך מילוני : בול מתוך מילון אבן שושן

1. בול - יכול תבואה "כי בול הרים יישאו לך" (איוב מ')

2. בול (אכדית) - גוש, חתיכה (בול של מלח, בול אדמה, בול עץ)

3. בול (ערבית) ח – א. תו דואר, פתק הנקנה בדואר לשם הדבקתו על

מכתבים או על חבילות הנשלחים בדואר

ב. תו רשמי של מוסד מוכר המוצא בתבנית בולי דואר

לכבוד מאורע או דמות חשובה.

4. בול (מאנגלית) ל – מרכז, מטרה (אישון)

מה ההגדרה המתאימה ביותר לענייננו?

מה ניתן ללמוד על ריבוי המשמעויות?

השובל

לשון עתיקה במציאות חדשה
لغة قديمة في واقع جديد
An Ancient Language in Modern Times

הצירוף שעל השובל מבטא
בתמציתיות את ייחודה של העברית.

המילים "לשון עתיקה במציאות חדשה" – הן כותרת
מאמרו של פרופ' זאב בן-חיים משנת תשי"ג (1953),
שעניינו מצבה המיוחד של העברית החדשה.

במאמרו בן-חיים קובע:

"לא זהו הדבר האופייני לעברית, ששינתה תוכן
(כדבר הזה הוא נחלת כל לשון בעולם)..."

אלא זה שלא מת בה שום דבר – הוא ייחודה...
משום כך קיימות בלשוננו... שכבות זו **על יד** זו,
ולא זו **על גב** זו כבלשון מן הלשונות הממשיכות
את קיומן ברציפות היסטורית".

פרופ' זאב בן-חיים

- מגדולי חוקרי העברית.
- מזכיר ועד הלשון.
- ממקימי האקדמיה ללשון העברית.
- נשיא האקדמיה בשנים תשל"ד-תשמ"א.
- מייסד מפעל המילון ההיסטורי ועורך המילון עד תשנ"א (1991).

בול העברית

במרכזו של הבול – שתיל רענן שהעלים שלו
רושמים את המילה **עברית**.

תקופת המקרא

- את תקופת המקרא מייצג שבר חרס שהתגלה במצד חשביהו, מדרום לקיבוץ פלמחים, ובו **מכתב הקוצר**.
הכתובת – בכתב העברי העתיק, כתב דעץ, מתוארכת למאה השביעית לפנה"ס – תקופת מלכותו של יאשיהו מלך יהודה.
במכתב – הקוצר העני מוחה על שנלקח ממנו בגדו.
- המילה **מקרא** נכתבה באות שמשתמשים בה סופרי סת"ם.

תקופת חז"ל

- את תקופת חז"ל מייצגים גווילים ועליהם קטע מן המשנה (חלה, ב:ז).
- הקטע לקוח מכתב יד קאופמן, כתב יד שלם ומנוקד של המשנה, מן המאה האחת-עשרה-השתיים-עשרה לסה"נ. כתב היד משמר קווים מקוריים של לשון המשנה, שחיותה הייתה בארץ ישראל במאה הראשונה והשנייה לסה"נ.
- המילה **חז"ל** נכתבה באות האופיינית לכתב יד זה.

ימי הביניים

- את תקופת ימי הביניים מייצגים ספרים כרוכים.
- המילים **ימי הביניים** כתובות ב"כתב רש"י", הוא הכתב שבו נדפס לראשונה פירוש רש"י לתורה כדי להבדילו מן הטקסט של התורה. כתב זה נהג בקרב יהודי ספרד בתקופת ימי הביניים.

העת החדשה

- את התקופה מייצגת מקלדת מחשב.
- המילים **העת החדשה** נכתבו בגופן עכשווי.

לשון המקרא

אלה המילים בשורש העולה מן הרובד המקראי:

- מן המילים הבסיסיות בלשוננו: **מְשַׁפָּחָה**.

- המילים המופשטות: **אַחֶוּה**, **צֶדֶק**, **דָּרוֹר**, **קָזָב**.

- המילה **נֶפֶשׁ** – משמעה היסודי 'צוואר' וכבר במקרא היא נושאת גם משמעויות מופשטות: 'יצור חי' ובייחוד 'אדם', ו'רוח החיים' שבו.

- מכשירים וכלים: **מִפְתָּח**, **מְרַכְבָּה**.

- תופעת הטבע **רֵעַם**.

- בעל החיים **כְּפִיר** (כנראה אריה צעיר).

עוד מאוצר המילים של לשון המקרא

- מן המקרא נשאבות לעברית שלנו המילים הבסיסיות ביותר כמו אָדָם, אֲדָמָה, שְׁמַיִם, אִישׁ, כּוֹכַב, רֹאשׁ, בֵּן, אִם, בַּיִת, שְׁלֶחַן, כֶּסֶף, יוֹם, אֲנִי, אֶתָּה, זֶה, מָתִי, לָמָּה, אֶת, עַל, אָמַר, חָשַׁב, הֵבִין.
- כלים שקיבלנו מן המקרא: פְּטִישׁ, עֲגָלָה, אֲנִיָּה, חָרַב, מְזִמָּה, מְחַרְשָׁה, מְחוּגָה, גְּרִזּוֹן, מְזִלְג, סֵל, סֶפֶל.
- תופעות טבע ששאבנו מן המקרא: בָּרַק, עָנָן, גֶּשֶׁם וּמָטָר, קִשֶׁת, בָּרָד, שְׁלֵג, רַעַשׁ (רעידת אדמה).
- בעלי חיים מן המקרא: כָּלֵב, סוּס, גְּדִי, נֶמֶר, נְמָלָה, חֲגַב, נֶשֶׁר.
- עוד מילים מופשטות שתרמה לנו לשון המקרא: אֶמֶת, אֲמוּנָה, יֵשׁוּר, חֶסֶד, אֲשֶׁמָּה, נְחֻמָּה, חֲמֻדָּה, רְצוֹן.

לשון חז"ל

המילים בשורש היונק
מלשון חז"ל, לשונם של
חכמי המשנה והתוספתא,
מדרשי ההלכה והאגדה,
ולשונו של החלק העברי
בתלמודים:

לְקוּחַ

כְּנֶסֶת

כְּוֶרֶת

אֵילָן

לְבָנָה

גֶּשֶׁר

חֶטֶם

תִּינוּק

על אוצר המילים של לשון חז"ל

לשון חז"ל מעשירה את לשוננו במילים מקבילות למילים
מקראיות:

אֵילָן (בלשון חז"ל) || **עֵץ** (במקרא)

חֶטֶם (בלשון חז"ל) || **אֶף** (במקרא)

לְקוֹחַ (בלשון חז"ל) || **קוֹנֶה** (במקרא)

תִּינוֹק (בלשון חז"ל) || **יָלֵד, נֵעַר** (במקרא; בימינו: ילד רך שעדיין יונק)

ועוד זוגות של מקבילות:

לְבַנָּה (המילה הרגילה בספרות חז"ל) || **יָרַח** (המילה הרגילה במקרא)

חַמָּה (המילה הרגילה בספרות חז"ל) || **שָׁמֶשׁ** (המילה הרגילה במקרא)

אבל יש הופעות יחידות של 'לבנה' ו'חמה' כבר במקרא, כגון **"יָפָה כְּלְבָנָה
בְּרָה כְּחַמָּה"** (שיר השירים ו, י).

ויש הופעות יחידות של 'ירח' ו'שמש' בלשון חז"ל.

עוד על אוצר המילים של לשון חז"ל

- יש מילים המוכרות לנו לראשונה מספרות חז"ל. כך הן **כְּפֹרֶת** ו**גֶּשֶׁר** הבאות במשנה.
- המילה **כְּנֶסֶת** (=התכנסות) באה בספרות חז"ל למשל בצירופים "כנסת הגדולה" ו"בית הכנסת".
השורש **כנ"ס** מצוי כבר במקרא, אבל רק בצורות פועל. **כנסת** מתועדת בפעם הראשונה במגילות מדבר יהודה, בפשר נחום (המאה הראשונה לפנה"ס): "תובד עצתם ונפרדה **כנסתם**" – 'עצה' ו'כנסת' משמעם קהל, עדה.
כְּנֶסֶת יוחדה בימינו לבית הנבחרים של מדינת ישראל.
- אל רשימת המילים בבול אפשר להוסיף מילים מן הארמית, כגון **עובדא** (עובדה), **משכנתא** (משכנתה), ומילים שאולות מיוונית כגון **דוגמא** (דוגמה), **טבלא** (טבלה).

לשון ימי הביניים

בשורשים היונקים מספרות ימי הביניים נמצאות מילים שנוצרו בעברית המשוערבת - בעיקר זו של מתרגמי הטקסטים שנכתבו בערבית בידי יהודים בימי הביניים:

- **איכות, כמות, שלמות** - מילים מופשטות שנוצרו על פי דגמים מקבילים בערבית.
- **תאריך, אפק, קטר, לחן** - מילים שאולות מן הערבית.

לשון ימי הביניים

- שם הפעולה **הַשְׁוָאָה** נוצר בלשון ימי הביניים אך מתבסס על פועל שכבר מצוי במקרא ובלשון חז"ל.

- המילה **מִבְּחָן** מייצגת את לשון הפיוט של ימי הביניים. בלשון הפיוט 'מבחן' הוא שם מופשט מן הפועל **בָּחַן**. בעברית החדשה 'מבחן' הוא בדיקת הידע והיכולת של תלמיד.

העברית החדשה

עם התרחבות השימוש בעברית בספרות מאמצע המאה השמונה עשרה, וביתר שאת עם תחיית העברית בדיבור פה – נתחדשו ומתחדשות מילים רבות המספקות לדוברי העברית ולכותביה כלי ביטוי להבעת המושגים המודרניים:

מחשב
תקליטור
מדגנים
מרעש

חֻיָּה
חֻמָּץ
מְסָרוֹן
אֲדִיבוֹת
מוֹנִית
נְבִיטָה

על התחדשותה של העברית החדשה

חידושי ראשונים

- **חֻוְיָה** – חידושו של א"ד גורדון, על דרך **הוֹיָה**.
- **חֻמְצָן** – חידושו של יחיאל מיכל פינס.
- **אַדְיָבוֹת** – חידושו של אליעזר בן-יהודה על פי הערבית.
- **מְרַעֵשׂ** – סנסציה, חידושו של איתמר בן אב"י.
- **מוֹנִית** – חידושו של שר התחבורה דוד רמז.

דרכי החידוש

- **מְחַשֵּׁב** – בהשראת computer; compute = חישב; במשקל מְפַעֵל לציון מכשיר, בדומה ל**מְדַחֵס**, **מְטַעֵן**, **מְפַסֵּק**.
- **מְסָרוֹן** – SMS, 'מְסָר' (מילה מחודשת בהשראת message), בתוספת סיומת ון להקטנה, בדומה ל**מְגַבֵּוֹן**.
- **תְּקֵלִיטוֹר** – הלחם של 'תקליט' ו'אור', בדומה ל**רְמְזוֹר**, **זְרְקוֹר**, **מְגַדְלוֹר**.
- **מְדַגְנִים** – cereals, מאכל מן המילה דָּגָן בדומה ל**מְטַעֲמִים**, **מְמַתְקִים**, **מְחַמְצִים**.

מתוך כל רובדי הלשון – המקרא, חז"ל, ימי הביניים והעת
החדשה – ממשיכה כל העת הנביטה והצמיחה של העברית.

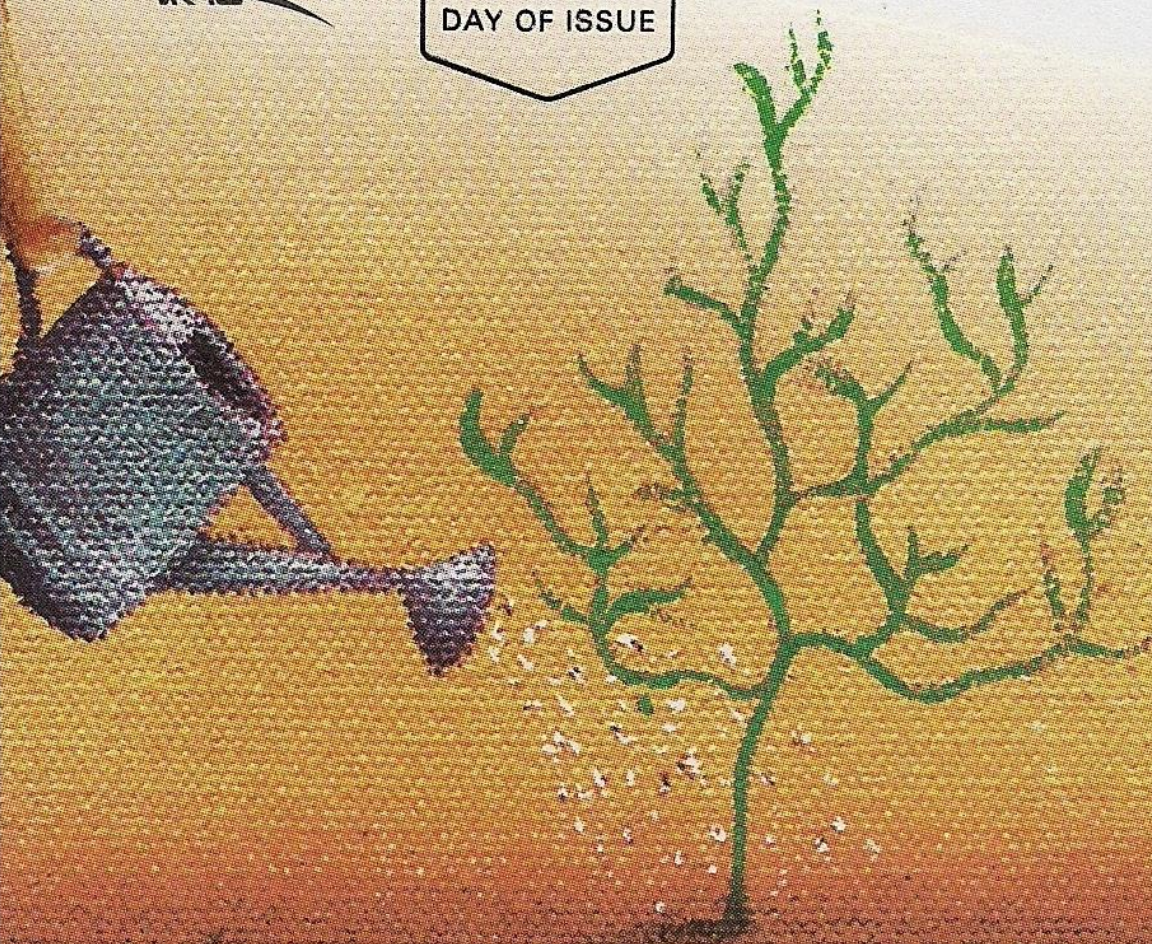

נביטה וכן הפועל נִבֵּט והשם נִבְט – הן מילים חדשות
שנוצרו על פי הארמית, לשון אחות של העברית.

יום ההופעה
DAY OF ISSUE

מעטפת יום ההופעה

העברית שלנו החדשה, חצייה סלע מוצק וחצייה חולות נודדים. הסלע אינו מונוליטי: יש בו שכבות של "סלעי בראשית" תנ"כיים, ויש אבנים רכות יותר, משנאיות, ויש לשון התפילה, ואחר כך באות התרכובות המאוחרות: לשון הפייטנים, לשון משוררי ספרד, לשון סיפורי יראים, מנדלאית, ביאליקאית, עגנונית. והלאה – החולות הנודדים: אקספרימנטים "קולוקוויאליים", זרמי תחביר מאת היידיש, הרוסית, הגרמנית, האנגלית, ושוב – כבימי הביניים – הערבית. יש ויש.

באור התכלת העזה, עמוס עוז

עמוס עוז:

העברית שלנו החדשה,
חצייה סלע מוצק וחצייה חולות נודדים.
הסלע אינו מונוליטי:
יש בו שכבות של "סלעי בראשית" תנ"כיים,
ויש אבנים רכות יותר, משנאיות,
ויש לשון התפילה,
ואחר כך באות התרכובות המאוחרות:
לשון הפייטנים, לשון משוררי ספרד,
לשון סיפורי יראים,
מנדלאית, ביאליקאית, עגנונית.
והלאה – החולות הנודדים:
אקספרימנטים "קולוקוויאליים",
זרמי תחביר מאת היידיש, הרוסית, הגרמנית, האנגלית,
ושוב – כבימי הביניים – הערבית.
יש ויש.

מתוך "באור התכלת העזה" עמוס עוז

כתיבי הביניים – הערבית. יש ויש.
אקספרימנטים – החולות הנודדים:
לשון הפייטנים, לשון משוררי ספרד,
מנדלאית, ביאליקאית, עגנונית.
והלאה – החולות הנודדים:
אקספרימנטים "קולוקוויאליים",
זרמי תחביר מאת היידיש, הרוסית, הגרמנית, האנגלית,
ושוב – כבימי הביניים – הערבית.
יש ויש.

